

## Seduït pel País Valencià, amb compromís i esperança

Vicent Pitarch i Almela  
Institut d'Estudis Catalans

### 1. Plantejament

La meua intervenció ha de començar necessàriament per remarcar, de primer, el reconeixement del deute històric que tenim envers Joan Coromines i, de manera correlativa, la gratificació col·lectiva que ens produeix aquest mateix homenatge a una de les grans figures de la cultura humanística de l'Europa del segle XX. En aquest sentit em plau de reportar ara i ací una de les declaracions contundents que el professor Joan Solà va deixar sentenciada: “L’obra de J. Coromines és sense cap mena de dubte una de les grans obres de la filologia romànica de tots els temps.”

Fill de Pere Coromines i Montanya, un dels fundadors de l’Institut d’Estudis Catalans (IEC), Joan Coromines i Vigneaux (Barcelona, 1905 – Pineda de Mar, 1997) és reconegut mundialment com a un dels grans romanistes del segle XX, gràcies sobretot a tres obres seues monumentals: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (1980-2001, 10 vols.), *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico* (1980-1991, 6 vols.) i *Onomasticon Cataloniae* (1989-1997, 8 vols.). A més del seu opuscle, ben oportú i rellevant a l’època, *El que s’ha de saber de la llengua catalana* (1954), va publicar *Lleures i converses d’un filòleg* (1971), *Entre dos llenguatges* (1976-1977) i *El parlar de la Vall d’Aran* (1990), entre d’altres. Havia estudiat a les universitats de Barcelona, Montpeller, Zuric i a la Sorbona de París, així com als Estudis Universitaris Catalans i a la Fundació Bernat Metge. El nostre savi romanista fou especialista en les lingüístiques europea i aràbiga. Doctor en lletres (1928), l’any 1931 va publicar la seua tesi doctoral, *Vocabulario aranés*. En definitiva, la seua és una obra “imposant,” i ací em plau de manllevar-li el terme amb què ell havia qualificat la producció intel·lectual del seu mestre admirat, Jakob Jud. Notem que, juntament amb Jud, Pompeu Fabra i Josep Maria de Casacuberta foren els altres dos lingüistes de qui Coromines va declarar-se deixeble.

Considero que la circumstància present avala que ens detinguem en la personalitat d’aquest savi de projecció mundial, justament per posar de relleu l’atracció que ell va experimentar i conrear pel País Valencià. D’acord amb aquest objectiu ací ens limitem a traçar el perfil de les relacions que va mantenir Coromines amb la realitat valenciana. L’aproximació a la condició de “valencià honorari” del nostre savi barceloní la plantejo ací a través dels cinc aspectes següents: la seua identificació amb el País Valencià, el nomenclàtor dels municipis valencians, l’*Onomasticon Cataloniae*, la *Miscel·lània Fabra* i l’Institut d’Estudis Valencians (IEV). Tots cinc constitueixen el material informatiu d’una carta, extensa i altament suggeridora, que Coromines va adreçar a Carles Salvador, en plena guerra d’Espanya, datada el 15 de desembre de 1937. La carta (que es conserva a l’arxiu de l’Aula Museu Carles Salvador, de Benassal) la reproduïm ací completa per primera vegada, per bé que havia estat publicada fragmentàriament fa sis anys (Pitarch 2011, 111-113). Dels cinc aspectes esmentats ens detindrem en els tres primers. Pel que fa a la *Miscel·lània Fabra* i al capteniment que hi mostrava Coromines envers l’IEV, ací tan sols hi farem referències sumàries.

### 2. La identificació amb el País Valencià d’un català insubornable

Dins l’univers de la lingüística Joan Coromines manté, al cap de vint anys de la mort, una autoritat mundial indiscutible en la parcel·la de l’etimologia, alhora que al si de la catalanitat excel·leix per la contundència de les seues conviccions nacionals: “Sóc

català, i no em sento res més que català: amb el deler de la meua terra he viscut des de jove, més que amb el deler de prosperar.”<sup>1</sup> Així com fou un exemple de treballador incombustible, d’intel·lectual rigorós i de ciutadà auster (ell es considerava “simple treballador constant i apassionat –no sóc res més”), també esdevingué un referent de patriota insubornable. En les seues conviccions nacionals precisament hi hem de buscar la base i la raó de les seues predileccions pel País Valencià, amb el qual s’identificava en la mesura que el percebia com a element constituent de la pròpia nació.<sup>2</sup>

Sens dubte, la consciència nacional de Coromines i, de manera específica, la seua sensibilitat envers la realitat valenciana, van intensificar-se amb el contacte personal amb Pompeu Fabra –de la mà del qual entraria a treballar a les Oficines Lexicogràfiques de l’IEC, a finals de 1930– i simultàniament amb Josep M. de Casacuberta. A hores d’ara ningú no ignora que Fabra i Casacuberta figuren entre els màxims referents del nacionalisme català de la primera meitat del segle XX. Per descomptat, Casacuberta i Coromines compartien la doctrina que Mestre Fabra havia condensat en l’exhortació emblemàtica que havia publicat, l’any 1918 a *Nostra Parla*, el butlletí de l’entitat nacionalista del mateix nom: “tot fent una obra purament valencianista, us trobaríeu haver fet una obra catalanista.” No em consta que Coromines fos membre d’aquesta formidable entitat nacional, respecte de la qual, en tot cas, degué de mantenir una sintonia intensa i profunda. Casacuberta no solament hi va pertànyer, sinó que als seus dinou anys ja formava part, en qualitat de vocal –al costat de Josep M. Batista i Roca i Ernest Martínez Ferrando–, de la junta directiva fundacional (1916) de *Nostra Parla*,<sup>3</sup> que presidí Guillem Forteza.

Precisament en companyia de P. Fabra i de J. M. de Casacuberta, Coromines visitava (per primera vegada?) Castelló de la Plana i València: “això devia ser l’any trenta, potser una mica abans,” segons els seus propis records, però que devia ser a finals de 1935. Siga com siga, en plena joventut, el nostre flamant llicenciat descobria una part important del seu propi àmbit nacional, també en aquesta ocasió induït pel seu amic Casacuberta, sens dubte un dels barcelonins que va visitar amb més assiduïtat el País Valencià, endut sempre per un compromís nacional irreductible.

A partir d’aquell viatge la realitat valenciana no sols es revelava a l’inquiet Coromines com un camp sorprenent per explorar la pròpia llengua, sinó que, per damunt de tot, ell va començar a percebre aquesta realitat com a una part constitutiva de la seua identitat col·lectiva, tal com declararia, uns anys més tard, en la conferència històrica que va dictar a la Facultat de Filologia de la Universitat de València, el 3 de juny de 1985:

Quan prop dels 20 anys, hi vaig venir per primera vegada, em va semblar que obria els ulls a una altra part molt meua del meu país: no diré pas una meitat, diré un doble, un redoblament d’aquell país meu, que estimava més que a mi mateix, que enriqueix immensament aquell amor meu (Ferrer, Ferrer & Pujadas, 159).

En aquest passatge acabat de transcriure, Coromines –que aleshores tenia setanta-nou anys– hi continuava aferrat a la idea més o menys nebulosa que va visitar el País

<sup>1</sup> Conferència de J. Coromines a la Facultat de Filologia de la Universitat de València, el 3 de juny de 1985 (Ferrer, Ferrer i Pujadas 2002, 159).

<sup>2</sup> El maig de 1934 J. Coromines signava, juntament amb nombrosos membres de l’IEC (P. Fabra, Antoni Rovira i Virgili, Jordi Rubió, Pau Vila, J. M. de Casacuberta, Pere Bohigas i Ramon Aramon), el manifest *Desviacions en els conceptes de llengua i de Pàtria*.

<sup>3</sup> L’any 1918 se’n crea la Secció Valenciana, amb Adolf Pizcueta de secretari. Activistes notables de *Nostra Parla* foren Jacint M. Mustieles, Adolf Pizcueta i Àngel Sánchez Gozalbo, entre d’altres.

Valencià a mitjan dels anys vint, una referència que sembla confusionària. En tot cas, ací no interessa tant la datació dels records com l'impacte personal que li produïa el descobriment del país, un fenomen que descrivia amb nous matisos, en les declaracions que va fer en ocasió del viatge acabat d'esmentar de 1985:

Quan jo vaig començar a estudiar la llengua catalana, el País Valencià se'm presentava com un territori on, suposadament, no hi hauria sorpreses. Imaginava que hi trobaria un llenguatge molt aragonesat, acastellanat. Però vaig errar. Ací vaig descobrir molt més del que hauria pogut esperar. Em faltava una part important de la meua terra.<sup>4</sup>

De fet, ací i allà Coromines mai no va dubtar a considerar els valencians “els meus,” que “els he mirats sempre com a tals” (Cortés, 124), amb els quals compartí aquesta “nostra comuna terra,” “la nostra estimada València,”<sup>5</sup> que proclamava en carta adreçada a Sanchis Guarner i a Fuster. I, en efecte, tot seguit la terra descoberta esdevindria centre d'interès prioritari en els projectes claus de la monumental obra corominiana, tals com el *Diccionari etimològic* i l'*Onomasticon*, a banda de la seua contribució al Nomenclàtor. A tall de mostra en podem adduir la manifestació que en feia a Carles Salvador, en la carta que li adreçava el 28 de maig de 1953: “Ja sap l'amor amb què he estudiat sempre l'aportació valenciana.” No es tractava simplement de reconèixer-se seduït pel País Valencià, sinó de vindicar la pròpia condició de sentir-se valencià. Ací em plau de recordar un passatge de la seua carta a A. Ferrando, en què, referint-se al seu entranyable Casacuberta, a qui considerava *valencià honorari* –amb motius sobers, tot s'ha de dir– hi afegia: “i jo reivindico apassionadament aquest honor” (Ferrer, Ferrer & Pujadas, 102). Ja ho veieu: Coromines, barceloní de naixença, reivindicava ser considerat *valencià honorari*.

Era ben lògic, doncs, que, dotat d'unes tals conviccions nacionals, Coromines es mantingués sempre ben atent als esdeveniments que condicionaven la trajectòria de la societat valenciana. Com a mostra d'aquesta condició, n'hi haurà prou de reportar-ne ací un parell de casos: d'una banda, les expectatives tan favorables que va conrear arran de la creació de l'IEV i, de l'altra, la contribució del nostre filòleg a eixamplar la composició de la Secció Filològica de l'IEC mitjançant membres procedents de fora del Principat.

Certament, una de les mostres del compromís de Coromines amb el País Valencià la tenim en el compromís entusiasta amb què va assistir a la vida, dramàticament efímera, de l'IEV. És conegut que el 9 de febrer de 1937, en plena Guerra d'Espanya, el conseller Francesc Bosch i Morata creava aquesta institució acadèmica valenciana, la qual era organitzada damunt el model de l'IEC. Tot i aparèixer enmig d'unes circumstàncies dramàtiques, la institució constituïa una fita en el procés que seguia la cultura al País Valencià durant els primers decennis del segle XX. Naturalment, l'IEV ocupà, tot d'una, un lloc d'atenció privilegiada per part de l'IEC, del qual aleshores J. Coromines no n'era membre (hi va ingressar el 21 de maig de 1950), però, tal com hem avançat, hi treballava d'ençà de 1930.

Precisament, la carta que ens serveix de punt de partida d'aquesta ponència i que reproduïm com a annex, era la resposta que el nostre autor adreçava a Carles Salvador, el qual li n'acabava de fer a mans una altra, datada a València vuit dies abans. En aquesta, el mestre per excel·lència de Benassal suggeria a Coromines tot un seguit de projectes, com ara el d'una nova redacció del nomenclàtor valencià, que havia començat

<sup>4</sup> Declaracions fetes al setmanari *El Temps*, l'any 1985 (Ferrando 1995, 104).

<sup>5</sup> Carta a M. Sanchis Guarner, de 12 de gener de 1971 (Ferrer, Ferrer i Pujadas 2002, 220).

a plantejar-se l'IEV, respecte del qual li planteja tot un programa d'actuacions ambiciós, amb el benentès que aquest hauria de ser un centre d'estudis especials sobre el País Valencià, amb un contacte ininterromput amb l'IEC. Enfront del to pessimista que Salvador manifestava en la seua carta, Coromines no s'està d'esperonar-lo, tot ratificant-se en la confiança que encomanava el flamant IEV; i, en efecte, li insisteix que “quan vaig saber la notícia de la seva creació, vaig concebre grans esperances” i ara es reafirmava en el convenciment que els dirigents de l'IEV

sempre podran comptar amb la col·laboració dels qui, identificats els límits de la pàtria amb els de la llengua i reservant per al País Valencià el càlid interès i l'amor entusiasta que pertoquen a la regió més amenaçada nacionalment de les que integren la nostra pàtria, no poden, com jo, mirar amb indiferència cap de les empreses culturals que hi neixen.<sup>6</sup>

Justament al final de la carta que comentem Coromines no pot estalviar-se de recordar a Carles Salvador la redacció de l'article que li ha promès per a la *Miscel·lània* Fabra. Aquesta degué ser la qüestió central que va generar la correspondència entre tots dos. En qualsevol cas, les quatre missives que es conservem a l'arxiu de l'Aula Museu Carles Salvador van estar redactades amb la mirada posada en aquest tema, per damunt de tot.

Ara convé que girem l'atenció envers un altre àmbit de les gestions de Coromines en pro de la causa valenciana, en concret envers l'operació d'adaptar la Secció Filològica de l'IEC al conjunt de territoris de la catalanitat, una operació que el savi etimologista va assumir amb un compromís especialment intens i que va concentrar, d'entrada, en la defensa de Francesc de B. Moll i M. Sanchis Guarner<sup>7</sup> com a candidats indiscutibles a ingressar a la nostra acadèmia de les ciències i les humanitats.<sup>8</sup> Salta a la vista que la iniciativa formava part de la profunda percepció de la catalanitat que tenia Coromines, a la base de la qual el País Valencià constituïa un carreu irremplaçable. Finalment, Sanchis Guarner –com també F. de Borja Moll– serien acceptats al si de l'IEC, en concret com a membres de la Secció Filològica, el 17 de març de 1961.

Tots dos ben joves encara, entre Coromines i Sanchis Guarner s'havia encetat una via d'amistat i col·laboració intel·lectual que els duraria la resta de la vida, per bé que no exempta de discrepàncies. D'aquesta manera el professor valencià esdevenia un dels ponts sòlids que enllaçaven Coromines amb el país. De la solvència de la formació lingüística de Sanchis i alhora de la seua “patriòtica i estrictament científica actitud” envers el català, mai no en dubtà Coromines: “sempre m'he sentit una confiança instintiva per vostè i ara veig que no m'enganyava,” li confessava des de Xicago, el dia de Nadal de 1949 (Ferrer & Pujadas 2006, 25).

Sanchis Guarner, en definitiva, formava part del grup de valencians a través dels quals el professor Coromines mantenia les seues connexions afectives i científiques amb la societat valenciana. D'aquest grup ací resulta inevitable esmentar noms com ara Carles Salvador, Josep Giner,<sup>9</sup> Adolf Pizcueta, Àngel Sánchez Gozalbo,<sup>10</sup> Fermí Cortés,

<sup>6</sup> Carta a C. Salvador, de 15 de desembre de 1937 (vegeu l'annex).

<sup>7</sup> Carta a M. Sanchis Guarner, de 13 de gener de 1955: “Que sou digníssim de figurar entre els membres de l'I.E.C.? Però calia dir-ho? Tot vindrà pels seus passos, i tant de bo que sigui molt aviat, més del que esperem” (Ferrer i Pujadas 2006, 108).

<sup>8</sup> Carta de Coromines a J. M. de Casacuberta, de 19 d'abril de 1960 (Ferrer i Pujadas 2005).

<sup>9</sup> Les aportacions de Giner al *Diccionari etimològic* “es distingeixen per haver-se estès durant un període molt prolongat: des de 1934, incessantment” (Coromines XII).

<sup>10</sup> Coromines el considera “el gran i savi amic meu Dr. Àngel Sánchez Gozalvo” [sic] (*Onomasticon Cataloniae*, III, 1995, s.v. *Castelló*, 321).

Joan Fuster, Enric Valor, Manuel Milian i Boix, Emili Beüt, Francesc Ferrer Pastor, a més d'altres personatges insignes que Coromines admirava, per bé que no tingué ocasió de tractar-los personalment, cas dels canonges Roc Chabàs i Josep Sanchis Sivera.

Sobre la mena d'afinitats que Coromines havia establert amb el País Valencià i, en concret, sobre els sentiments que conreava envers les seues amistats valencianes, poden resultar força il·lustratius un parell de testimonis que no m'estic de reproduir tot seguit. Són dos textos de to elegíac, referits a Sanchis Guarner i a Josep Giner, respectivament. En la mort de Sanchis Guarner, Coromines s'adreçava, trasbalsat, a Joan Fuster, en els termes següents:

A vós també i a tota aqueixa terra valenciana, tan amada, us he de fer saber la meua pena fondíssima.

Sóc vell, però tractant-se de València, em podeu manar sempre, vull que ho sapigueu, amb aquesta ocasió tan trista (Ferrer 2002, 95).

Efectivament, tant com la mort de Sanchis Guarner, també va afectar profundament Coromines la mort del seu gran amic, Josep Giner, davant la qual s'expressava, trobant-se ja a les acaballes, el 12 de desembre de 1996, en aquests termes:

en la mort del meu Josep Giner i Marco, patriota incomparable i apassionat. Ell no va aigualir mai la seva convicció que València és una Catalunya elevada al sùmmum. Qui com jo té tanta raó de plorar-lo? A qui ha ajudat tant? (Ferrando 2010, 44).

Un altre cas simptomàtic de l'atracció que Coromines experimentava per la realitat idiomàtica del País Valencià el tenim en el seu entusiasme envers el que qualificava de "preciós diccionari valencià,"<sup>11</sup> de Manuel Joaquim Sanelo, que acabaria publicant –a la Societat Castellonenca de Cultura– un altre gran amic del País Valencià i alhora deixeble, col·laborador i amic de Coromines, Joseph Gulsoy (1964), armeni de naixement i canadenc d'adopció, que ha estat professor a la universitat de Toronto, membre fundador de la North American Catalan Society i membre corresponent de l'IEC.

Comptat i debatut, a les portes de la mort, el 27 de desembre de 1996, Coromines continuava fent bandera, precisament davant l'admirable valencianista mossèn Josep Antoni Comes, director de la revista *Saó*,<sup>12</sup> de la seua passió pel país i del seu compromís corresponent:

El que sé amb tota l'ànima és que sóc un nacionalista català del Principat però enamorat del País Valencià i entristit per veure que hi ha alguns a Barcelona que s'han tornat una mica tebis en aquest sentit i que n'hi ha encara més en el País Valencià.

A mi mateix em feia unes declaracions de to semblant, al començament de la carta que em va escriure el 15 de febrer de 1988, en la qual considerava que era sobrer de recordar

com tota la meua vida ha estat la història d'una passió catalana. Com he passat tants mesos corrent per les planes i serres i poblacions valencianes, identificant-me amb la vida d'aqueixes terres estimades, que sempre he mirat com un alt paradigma de catalanitat.

<sup>11</sup> Carta de J. Coromines a M. Sanchis Guarner, des de Xicago, el 4 de desembre de 1950 (Cortés 2005, 124).

<sup>12</sup> Vegeu Comes (39).

### 3. El nomenclàtor i l'*Onomasticon*

Una de les primeres manifestacions a través de les quals el professor Coromines va començar a sentir-se seduït pel País Valencià fou l'apassionament amb què va dedicar-se a l'estudi dels noms dels nostres municipis i del conjunt de la toponímia, un estudi que ell solament podia entendre sobre la base de trescar per cadascun dels territoris corresponents. De fet el procés d'elaboració de l'*Onomasticon* i alhora la col·laboració en l'establiment del nomenclàtor van constituir, de manera clara, una formidable via d'accés de Coromines a la realitat valenciana.

Definitivament, la fascinació que exercien damunt Coromines els mots i llur formació (els noms de les coses i dels llocs, en català, *et pour cause!*), combinada amb la seua afeció per l'excursionisme<sup>13</sup> acabarien fent del gran lingüista europeu la gran autoritat del segle XX en etimologia i toponímia. Bé que ho reconeixeria més tard, l'any 1981, en la cloenda del discurs que va pronunciar com a agraïment pel Premi d'Honor Jaume I: "Sense l'excursionisme, senyors, no hi hauria hagut *Onomasticon Cataloniae*. Sense l'excursionisme, no s'hauria pogut fer la meua part de la investigació de l'etimologia catalana, que ara està sortint." Certament, endut per l'atracció del país i de les seues paraules, va dedicar-se a recórrer-lo, per conèixer-lo i estudiar-lo, des de ben jove. Seua és la confessió següent (Partal):

Si jo he arribat a fer alguna cosa i si he corregut d'una banda a l'altra el País Valencià, ha estat perquè ell m'ha empès. L'*Onomasticon Cataloniae*, que abraça tots els països de llengua catalana, amb un suplement de l'Alt Aragó, fet anant a tots els pobles, un per un, i a vegades masies soles, me'l va transmetre ell, que n'havia fet els primers passos.

No en va Coromines, amb una generositat que l'honora, va decidir de remarcar, al peu del títol complet de l'*Onomasticon*, la indicació "Obra fundada per Josep M. de Casacuberta." Un reconeixement semblant, ara referent al *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, l'altra "obra de tota una vida," l'havia deixat explícit al seu pròleg: "J. M. de Casacuberta va ser i ha estat padrí i inspirador d'aquest llibre" (Coromines XII).

I així va ser. Tenim identificat el nostre personatge en la seua joventut, l'any 1925, arreplegant materials d'onomàstica –topònims i antropònims–, en col·laboració amb Casacuberta, gràcies al qual, sis anys més tard, projectaria definitivament el futur *Onomasticon Cataloniae*. Aquest mateix any (exactament el 20 d'abril de 1931), Coromines entrava a formar part de la ponència –que compartia amb Pompeu Fabra i Casacuberta– nomenada per l'IEC amb la missió de redactar el nomenclàtor dels municipis de Catalunya, d'acord amb l'encàrrec fet per la Generalitat i acomplert, l'any 1933, mitjançant la publicació de la *Llista dels noms dels municipis de Catalunya*.

Aquesta mateixa iniciativa del Principat fou assumida, poc després, pels sectors valencianistes i protagonitzada per l'editorial L'Estel, tots els quals es mantenien amb la convicció dels avanços de normalització sociocultural que havien generat al país les Normes de Castelló: "la immensa majoria, per no dir tots, dels qui escriuen en terres valencianes la nostra llengua, ho fa ja amb l'ortografia que cal." Amb aquest to gratificant s'expressava l'editorial "Cap a un nomenclàtor ortogràfic dels pobles valencians," que publicava el setmanari *El Camí*, el 25 d'agost de 1934. Calia, doncs, implementar el tal procés codificador de la llengua amb la normativització "de

<sup>13</sup> Declaració de J. Coromines: "Essent jo mateix alpinista i caminador inveterat, he recorregut a peu, molts cops i en tots els sentits, quasi tot el Principat, les terres rosselloneses, el País Valencià i les Illes Balears" (*Onomasticon Cataloniae*. vol. I.).

l'ortografia dels noms de poble." L'editorial d'*El Camí* constata que els valencians disposaven aleshores d'"un estol reduït, però selecte" d'estudiosos toponimistes, alhora que confiava la gestió del projecte al Centre de Cultura Valenciana i a la Societat Castellonenca de Cultura. Per descomptat, l'objectiu final d'aquesta iniciativa (compartida pels "escriptors regnícols, que des de la renaixença ençà esperen vore fixades les formes dels noms dels nostres pobles") era l'oficialitat del nomenclàtor en totes les instàncies del País Valencià "i dins tots els territoris de la nostra llengua."

Potser la ponència valenciana del nomenclàtor va comptar amb alguna altra col·laboració puntual, però en tot cas els tres protagonistes foren Nicolau Primitiu Gómez Serrano, M. Sanchis Guarner i Josep Giner i Marco. El primer era aleshores una autoritat considerable dins el valencianisme cultural, que fins i tot havia aconseguit una reputació de toponimista, alhora que el segon, un flamant llicenciat de vint-i-tres anys, disposava d'una formació lingüística envejable, com Giner, un any més jove encara que Sanchis, que havia estat alumne de Fabra a la Universitat de Barcelona i acabava de publicar *La conjugació dels verbs en valencià* (1934), de la mateixa manera que un any abans havia estat publicada *La llengua dels valencians*, de Sanchis Guarner. Aquest, al capdavant, es mantindria sempre identificat amb el procés del nomenclàtor i, de fet, n'esdevindria l'autor veritable i definitiu.

Per tal que el primer esborrany del nomenclàtor fora contrastat amb l'autoritat acadèmica i normativa de l'IEC, una comissió de la Secció Filològica es desplaçà a València, els dies 23 al 27 de novembre de 1935. Presidia la comissió P. Fabra, el qual hi era acompanyat per J. M. de Casacuberta, J. Coromines i R. Aramon. Aquesta visita que retia l'ambaixada de l'IEC al valencianisme (i que inclogué la visita de cortesia a la Societat Castellonenca de Cultura) tenia dos objectius definits, tal com explicitava la carta a Sanchis Guarner, mitjançant la qual Coromines li anunciava el viatge: per un costat, entre els objectius de la visita hi havia aspectes "d'ordre literari, nacional i lingüístic" (com ara, la unitat del valencianisme, el nom de la llengua, la promoció del llibre en català, etc.) i, per un altre, es tractava "d'entrevistar-nos amb vostè (i les altres persones que hi hagin intervingut, però principalment amb vostè) per acabar d'aclarir els punts dubtosos que resten en el nomenclàtor ortogràfic dels pobles valencians" (Ferrer & Pujadas 2006, 19-22.)

Segurament l'acte central del viatge degué constituir-lo la visita que van retre els quatre emissaris de l'IEC a la seu d'Acció Valenciana, el dia 25 de novembre (Ferrando 2000, 136-141; Pitarch 2011, 44-47), una visita que ha esdevingut emblemàtica entre el valencianisme, de la qual l'arxiu de l'IEC en conserva un testimoniatge fotogràfic de valor incalculable. Com a dada significativa convé remarcar que a la fotografia no hi són ni Coromines ni Sanchis Guarner, unes absències a les quals difícilment podem atribuir altres raons com no siga que tots dos es trobassen aleshores reunits en una sessió d'estudi i debat precisament al voltant del nomenclàtor. No oblidem que aquell viatge havia estat profundament condicionat per la presència del jove filòleg valencià, l'interlocutor insubstituïble per a l'IEC en aquella circumstància, tal com acabem de veure.

És gairebé segur que aquest viatge de finals de novembre de 1935 fou la primera ocasió en què Coromines visità el País Valencià, en el qual cas els records que feia públics durant la seua conferència de 1985 a la Universitat de València degueren ser força confusionaris. Siga com siga, a partir d'aquell moment ell va sentir-se especialment interessat pel procés de consolidació i divulgació del nomenclàtor valencià.<sup>14</sup>

<sup>14</sup> Sota el títol "Llista de noms de municipis de llengua valenciana" havia estat publicat a la revista *Timó*, i Sanchis Guarner el va reproduir a la seua *Gramàtica valenciana*, com a apèndix i amb el títol "Els noms

L'any 1937, amb el país immers en la guerra d'Espanya, fou constituït, sota el model de l'IEC, l'Institut d'Estudis Valencians (IEV), el qual ben aviat va proposar-se l'edició del nomenclàtor valencià. En aquest sentit, Carles Salvador, secretari general de l'IEV, en una carta datada el desembre del mateix any, s'adreçava a J. Coromines tot demanant-li l'opinió sobre el projecte de reforma del nomenclàtor que tenien previst de publicar, en el qual havien intervingut bàsicament Felip Mateu i Llopis i el mateix Salvador. Coromines no trigà gens a respondre-li, mitjançant l'extensa carta que reproduïm (vegeu l'annex). Respecte de la redacció originària (en la qual havien intervingut de manera preponderant Sanchis Guarner i Coromines), aquest detecta en el nou projecte una vintena llarga de propostes noves que considerava errades, davant les quals comparteix l'opinió de Carles Salvador "de no deixar publicar el projecte mentre no l'hagi vist i no hi vingui bé En Sanchis Guarner," que aleshores es trobava a les trinxeres de la guerra. En definitiva, la proposta que Coromines transmetia a C. Salvador fou que l'IEV nomenés Sanchis Guarner ponent de la revisió del nomenclàtor, la qual hauria de ser sotmesa a la consideració de l'IEC i posteriorment l'IEV n'adoptaria el text definitiu. En qualsevol cas, no em consta que el projecte de l'IEV de revisar i publicar el nomenclàtor arribés a port.

Per la seua banda, l'interès de Coromines pel nomenclàtor valencià confluïa amb la dedicació, cada vegada més intensa, amb què el savi toponimista es lliurava a l'arreglada de materials per al futur *Onomasticon*. Amb aquest objectiu va dur a terme un programa de visites i excursions arreu del territori valencià durant els darrers anys cinquanta i començament dels seixanta del segle passat. "L'enquesta de l'*Onomasticon* no la podré estendre de ferm a València i Balears abans de 1958," comunicava a Sanchis Guarner, el 1955 (Ferrer & Pujadas 2006, 109). Prèviament havia treballat la documentació bibliogràfica i erudita que hi tenia seleccionada (Cortés, 186-187), tot fent-ne el buidatge de les dades toponomàstiques referides al País Valencià. En bona part, l'activitat epistolar que conrea, tant amb Sanchis Guarner com amb J. Fuster, torna i gira al voltant de l'*Onomasticon*, sovint amb la dèria de reclutar col·laboradors. Val a dir que tots dos hi coincideixen a recomanar-li Emili Beüt.

En concret, en la correspondència de Coromines amb Sanchis Guarner, hi ocupa un lloc rellevant tant la toponímia valenciana com les diverses edicions del nomenclàtor (vg. nota 17). Precisament, aquest acabaria esdevenint el cavall de batalla i la crisi de confiança mútua que va sorgir entre tots dos lingüistes, a causa de la tenacitat del filòleg valencià per incloure dins el nomenclàtor la seua proposta de comarcalització. Segurament les dissidències van començar arran de la inclusió del nomenclàtor valencià dins el llibret de Coromines *El que s'ha de saber de la llengua catalana*, una decisió que aquest ignorava i, per descomptat, desaprovava en termes oberts, entre d'altres raons perquè introduïa el problema de la comarcalització, i "la qüestió de les comarques interessa menys" (Ferrer & Pujadas 2006, 82).

Aquesta mena de desavinences arribarien al punt àlgid, deu anys més tard, a causa de les gestions que duia a terme Sanchis Guarner amb l'objectiu que l'IEC publicara el nomenclàtor. Obertament enfrontat amb una tal pretensió, Coromines s'adreçava, amb un to contundent i el mateix dia, el 21 de desembre de 1964, en sengles cartes a Sanchis Guarner i a Casacuberta. A aquest li retrau la fredor amb què el tracta, així com "la propensió a aprovar les comarques bilingües," per culpa de les quals ens les hem d'haver amb "aquest nomenclàtor valencià que ens ha de dur tants disgustos." Al

---

dels pobles de llengua valenciana". Coromines el va intitular "Nomenclàtor dels municipis de llengua catalana", dins *El que s'ha de saber de la llengua catalana*. El nomenclàtor valencià fou un tema recurrent a l'epistolari entre els dos lingüistes (Ferrer i Pujadas, 2006).



capdavall, “el que és més inadmissible és el menyspreu de la frontera lingüística com a determinant dels límits comarcals” (Ferrer & Pujadas, 168-177). A Sanchis li escriu des de “la fonda tristesa del qui pressent la probable topada amb un amic.” D’entrada, s’hi fa fort amb l’oposició rotunda a la pretensió de publicar el nomenclàtor sota l’empara de l’IEC, tot mostrant-se ben decidit a

fer tot el que pugui per impedir-ne la publicació, almenys sota l’ègida de l’Institut d’Estudis Catalans, mentre contingui una divisió comarcal que em sembla atemptar els interessos nacionals i menystenir el més robust dels criteris científics, el més gran dels fets de geografia humana: la frontera lingüística (Ferrer & Pujadas 2005, 327).

L’IEC acabà publicant el nomenclàtor valencià, com a obra personal de Sanchis Guarner. No oblidem que aquest fet fou percebut per Coromines com una mena de derrota personal i, doncs, de distanciament respecte del seu gran amic valencià. En tot cas, a partir d’aleshores la correspondència entre Sanchis Guarner i Coromines esdevingué distant, amb cartes brevíssimes i espaiades, tot al llarg dels tres anys que van transcórrer entre el març de 1965 i el juliol de 1968.

#### 4. Recapitulació

Definitivament, el savi etimologista de projecció mundial fou un barceloní que estimava el País Valencià, de manera apassionada, justament perquè tenia una percepció lúcida i profunda de la catalanitat i, doncs, era un nacionalista insubornable, una condició que va mantenir al llarg de la seua biografia exemplar, per damunt les adversitats. Com no podia ser altrament, les conviccions de Coromines mantenien activa la seua actitud compromesa amb el propi àmbit nacional, un compromís que potser comptava amb un plus de coratge, doblat d’esperança, en el cas dels sectors més desvalguts, com el País Valencià, “la regió més amenaçada nacionalment de les que integren la nostra pàtria.”<sup>15</sup>

Ell mateix confessaria a Joan Fuster que la debilitat per la realitat valenciana li venia de part del seu pare,<sup>16</sup> al qual hem d’afegir l’ascendent que sobre Coromines tenia Casacuberta, que “junt amb Joan Fuster, és l’home que ha fet més, i amb més passió, per la unió del Principat, el País Valencià i totes les terres de llengua catalana” (Partal).

Com a corollari de la catalanitat irreductible de Coromines, i doncs, de la seua identificació amb el fet valencià, considero que fora il·lustratiu de fer un toc d’atenció sobre un parell d’episodis, un dels quals (l’oposició radical a la consideració de comarques bilingües) tot just l’acabem d’esmentar, i l’altre és força desconegut. Segons l’il·lustre lingüista, tots dos episodis representaven sengles maniobres per afeblir la catalanitat i, en definitiva, constituïen una mena de claudicació davant del fet nacional per part d’algun sector català.

En efecte, sobre la premissa que la llengua defineix la nació,<sup>17</sup> Coromines sosté que postular comarques valencianes bilingües equival a considerar-les pseudovalencianes, això és, espanyoles subalternes, amb el consegüent esquarterament del territori català del País Valencià. Contra un nomenclàtor dissenyat sobre un tal prejudici es rebel·lava Coromines, tot dolent-se que “ens ha de dur tants disgustos” que ell amenaça amb “la

<sup>15</sup> Carta a C. Salvador, de 15 de desembre de 1937.

<sup>16</sup> Del seu pare, Pere Coromines, vindicava que “sempre va mostrar envers els valencians una robusta i activa simpatia” (Ferrer, Ferrer i Pujadas 2002, 63).

<sup>17</sup> Coromines fonamentava la seua oposició a les comarques bilingües en l’axioma del nacionalisme clàssic europeu, que ell enuncïava en termes com aquests: “Sostenim que la llengua és la principal determinant de la nació” (Ferrer i Pujadas 2005, 175).

meva oposició resolta i persistent” (Ferrer & Pujadas 2006, 169). Una vegada més, la vindicació abrandada de la condició nacional dels valencians empenyia el savi filòleg a situacions personals gairebé límits com ho va ser, per exemple, el risc de ruptura amb Sanchis Guarner.

Una actitud semblant va mantenir davant el replantejament de què fou objecte la col·lecció emblemàtica de Barcino, *Els Nostres Clàssics*, arran de la mort del seu fundador i director, J. M. de Casacuberta. Aleshores circulà la presumpció –compartida per Coromines– que, bé per pressions revisionistes del fusterianisme, bé per covardia davant el blaverisme, el cas és que de la col·lecció en fou foragitat el subtítol “Obres completes dels escriptors catalans medievals,” amb la pretensió ridícula que sense el gentilici “catalans,” aplicat als clàssics valencians, es podria desarmar la fauna blavera. Siga com siga, l’any 1988 era publicat el volum 126<sup>18</sup> de la col·lecció *Els Nostres Clàssics*, que inaugurava subtítol nou, “Texts en llengua catalana, dels orígens al 1800” i director nou, Amadeu J. Soberanas.

Des de la distància d’una trentena d’anys, ara m’adono que aquell fou un episodi que passà força desapercebut, contra el qual armà la seua invectiva i alhora dèbil capacitat mobilitzadora un Coromines provecte i lliurat exclusivament i obsessiva a la redacció de l’*Onomasticon*. Tot i això, no pogué estar-se de denunciar amb acritud “el lamentable, i fins odiós propòsit” “contra l’orgullós emblema d’*Els Nostres Clàssics* i la defecció a l’esperit que hi duia el nostre inoblidable Casacuberta.”<sup>19</sup> Paral·lelament traslladava idèntica disposició al senyor Lluís Carulla, president de la Fundació Jaume I, que s’havia fet càrrec de l’editorial Barcino. La missiva, que aspirava a esdevenir una mena de manifest públic,<sup>20</sup> començava així:

Amb molta pena i amb la més gran alarma veiem que hi ha el propòsit d’esborrar el nom de ‘català’ del títol “Escriptors catalans” que porta la col·lecció “Els Nostres Clàssics.” D’una banda, em sembla una defecció a l’ideal que va moure el gran creador de la col·lecció [...] Però d’altra banda és evident que amb aqueixa actitud de vergonyant i accidiosa laxitud, de massa prudent flaqueja, donem confort a aquells valencians, balears i rossellonesos, i altres catalans, que fugen covardament del nom valent i inequívoc de CATALANS, i cedeixen a la pressió divisiva i anticatalana dels centralistes, que neguen allà la unitat de la llengua catalana.

Definitivament, la biografia del professor Joan Coromines se’ns mostra com un exercici imparable de dedicació a la ciència lingüística i de lleialtat a la pròpia nació. L’una i l’altra esdevingueren decisives perquè sobre ell exercira el País Valencià una profunda seducció.

<sup>18</sup> El volum correspon a l’obra de Miquel Ferrando de la Cárce, *Vigilant despertador*. Barcelona: Editorial Barcino, 1988, a cura de Joan Mas i Vives.

<sup>19</sup> Carta de Coromines a V. Pitarch, de 15 de febrer de 1988.

<sup>20</sup> Carta de Coromines a Lluís Carulla, sense data. En conservem una còpia mecanografiada, tramesa per l’autor.

**Obres citades**

- Barreda, P.-E. *Carles Salvador. Petit Vocabulari de Benassal (Maestrat)*. Benassal: Fundació Carles Salvador, 2005.
- El Camí* (editorial). Agost de 1934.
- Comes, J. A. “L’últim escrit de Joan Coromines.” *Saó* 203 (gener 1997): 39.
- Coromines, J. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial/la Caixa, 1980. 10 vols.
- . *Onomasticon Cataloniae. Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*. Barcelona: Curial/La Caixa, 1989-1997. 8 vols.
- El Camí*. Agost de 1934.
- . *El que s’ha de saber de la llengua catalana*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1954. 127-142 (“Nomenclàtor dels municipis de llengua catalana. País Valencià”).
- Cortés, S. ed. *Manuel Sanchis Guarner. Lletres de resistència*. Catarroja/Barcelona: Afers, 2005.
- Ferrando, A. “Joan Coromines i el País Valencià: unes notes personals.” En J. Ferrer & J. Pujadas. *Joan Coromines 90 anys*. Barcelona: Generalitat de Catalunya/Curial, 1995. 101-106.
- “Fabra i el País Valencià.” En J. A. Argenter ed. *Simposi Pompeu Fabra*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2000. 121-157.
- . *La trajectòria intel·lectual de Josep Giner*. En E. Casanova ed. *Josep Giner, precursor de la Romanística valenciana*. València: Denes, 2010. 21-49.
- Ferrer, J. & J. Pujadas. *Joan Coromines 90 anys*. Barcelona: Generalitat de Catalunya/Curial, 1995.
- . *Àlbum Joan Coromines*. Barcelona: Ajuntament de Pineda de Mar/Curial, 1997.
- . *Epistolari de Joan Coromines & Josep Maria de Casacuberta*. Barcelona: Fundació Pere Coromines/Curial, 2005.
- . *Epistolari Joan Coromines & Manuel Sanchis Guarner*. Barcelona: Fundació Pere Coromines, 2006.
- Ferrer, J., J. Ferrer & J. Pujadas. *Epistolari Joan Coromines & Joan Fuster*. Barcelona: Fundació Pere Coromines, 2002.
- Gulsoy, J. *El Diccionario valenciano-castellano de Manuel Joaquín Sanelo*. Castelló de la Plana: Societat Castellonenca de Cultura, 1964.
- Partal, V. “Sense Casacuberta, seriem al segle XIX.” *El Temps* II 38 (de l’11 al 17 de març 1985): 39-42. Reproduït a J. Ferrer & J. Pujadas. *Epistolari de Joan Coromines & Josep Maria de Casacuberta*. Barcelona: Fundació Pere Coromines/Curial, 2005. 347-353.
- Pitarch, V. “Xantatge o tabú.” *El Temps* (15 de febrer de 1988): 79.
- . *Pompeu Fabra, l’autoritat admirada pel valencianisme*. Benassal: Fundació Carles Salvador, 2011.
- Sanchis Guarner, M. *Gramàtica valenciana*. València: Torre, 1950.
- . *Els pobles valencians parlen els uns dels altres: sector septentrional*. València: L’Estel, 1963.
- . *Contribució al nomenclàtor geogràfic del País Valencià*. Barcelona: IEC, 1966.
- Timó*. 1935-1936.

**Annex: Carta de Joan Coromines a Carles Salvador<sup>21</sup>**

Barcelona 15 de desembre de 1937  
Sr. CARLES SALVADOR, València

Distingit i estimat amic:

La vostra carta del dia 7 m'informa suficientment del perquè del projecte de reforma del Nomenclàtor. En abstracte és clar que era possible que l'I. d'E. V.<sup>22</sup> tingués un altre criteri que els qui treballàrem en la preparació del primer projecte: en concret, però, si s'hagués pogut esperar una vinguda d'En Sanchis Guarner a València i aquest hagués informat la vostra Secció Filològica de les raons en què es basava cada una de les grafies adoptades, s'hauria vist que una part d'aquestes, la gran majoria, són les úniques compatibles amb un punt de vista valencià ben orientat i amb un criteri científic, i que les restants, tot i essent susceptibles de diverses solucions, estan resoltes d'acord amb normes madurament elaborades i unides per un lligam lògic rigorós. Canviant una de les primeres grafies s'introdueix en el projecte una nota discordant lamentable (en recordo unes quantes en el projecte actual, per ex. *Nul·les* en lloc de *Nules*; la major part de les discrepàncies amb el projecte anterior pertanyen a l'altra categoria); si es canvia una de les altres, resulta una grafia que, mirada isoladament, pot semblar tan bona o més que la que substitueix, però que trenca la coherència interna del conjunt.

És possible que alguna de les modificacions proposades ara sigui realment preferible, puix que en la revisió han intervingut dues persones com l'amic Mateu<sup>23</sup> i vós, que havíeu tingut ocasió de reflexionar llargament sobre els problemes de l'ortografia toponímica valenciana (a les altres persones que hi han col·laborat, de parer ben autoritzat sobre altres matèries, els falta, crec, aquesta condició); en aquest cas caldria procedir a una repassada total del projecte retocant anàlogament totes les altres grafies afectades per la mateixa norma (aquest pot ésser, per exemple, el cas de Benicàssim en lloc de Benicassi, que obligaria a canviar Benigani en Benigànim i àdhuc potser Lloc nou de Sant Jeroni en ----Jerònim), i convé tenir en compte que sovint aquesta connexió rigorosa solament es veu després d'una llarga meditació i pot estendre's a molts més casos dels que un sospita al principi.

En Sanchis Guarner i jo (la intervenció dels altres havia estat més passatgera) havíem procedit repetides vegades a repassades d'aquestes i així havíem arribat a elaborar un total rigorosament coherent. Com a base informativa teníem un dossier important, integrat per tres menes de dades. Ell hi aportava les de la pronúncia vulgar vivent, que s'havia dedicat a recollir fins en els recons [*sic*] més amagats del País en el curs dels seus viatges en preparació de l'Altas Lingüístic; jo les de l'etimologia, obtingudes en llargs anys de meditació i fruit de diversos estudis de toponomàstica valenciana que tinc en preparació per el [*sic*] Butlletí de Dialectologia; i tots dos els de la tradició ortogràfica medieval i moderna. Aquestes últimes eren molt més abundoses del que un podria imaginar, donades les ocupacions de tots dos, perquè jo m'havia dedicat sistemàticament a arreplegar-ne despullant col·leccions de documents publicades i inèdites.

Entre aquestes, per citar-vos-en només unes quantes com a exemple, hi havia els volums més interessants de la Colección de Documentos Inéditos de Bofarull, tota la

<sup>21</sup> Arxiu de la Fundació Carles Salvador, Benassal.

<sup>22</sup> Institut d'Estudis Valencians.

<sup>23</sup> Francesc Mateu i Llopis.

Colecció Diplomàtica de Jaume I d'Huici, les col·leccions completes de diverses revistes: el Butlletí de la Castellonca, "El Archivo" del P. Chabàs, els Annals del Centre de Cultura; les 4 Cròniques Catalanes, l'Itinerari de Jaume I de Miret i Sans, el Llibre del Repartiment, el Nomenclator de Sanchis Sivera, la Geografia General del Regne de València, els diccionaris d'Alcover, d'Escrig i Llombart i d'altres, els *Tipos y Modismes*, de Martí i Gadea, el *País Valencià* d'En Mateu, el vostre Dicc. Ortogràfic, el Llibre del Reial Patrimoni, inèdit a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que va despullar l'amic Giner i March,<sup>24</sup> etc.

No cal dir que entre aquestes dades figuraven les de l'índex publicat per Martínez Ferrando en el Butlletí de la Castellonca de 1935, que vàreu tenir present, però les que havíem recollit d'altres fonts eren incomparablement més nombroses i de data més antiga. Privat de tot aquest element informatiu és difícil que l'I. d'E. V. s'hagi format una idea cabal de certs problemes. D'entre aquestes tres menes de dades, haurà pogut disposar només de les molt valuoses sobre grafies antigues que deu tenir recollides En Mateu i de les que sobre la pronúncia vulgar hauran pogut aportar, qui més qui menys, tots els membres. Però és segur que quasi totes aquestes dades figuraven ja en el nostre dossier.

Crec que feu molt bé de no deixar publicar el projecte<sup>25</sup> mentre no l'hagi vist i no hi vingui bé En Sanchis Guarner. Jo tampoc no hi voldria dir la meua que no hi intervingués En Sanchis, amb qui he discutit i sospesat llargament cada una de les qüestions. Després de parlar-ne amb els Srs. Fabra i Casacuberta arribo a la conclusió que el millor procediment seria que l'I. d'E. V. designés ponent de la qüestió En Sanchis, aquest sotmetria a l'Institut<sup>26</sup> com a ponència el projecte primitiu amb les modificacions que estimés necessàries, cada membre demanaria després els aclariments i proposaria les esmenes que li semblessin oportunes i, tingudes en compte les observacions que llavors podríem formular-hi nosaltres, l'I. d'E. V. adoptaria el text definitiu, sempre a proposta d'En Sanchis, i li donaria la seva aprovació. Aquest procediment o un altre de semblant comptarien amb la meua adhesió i col·laboració sense reserves. L'única cosa que jo podria fer des d'ara, per a la vostra informació personal, seria enviar-vos una llista raonada de les grafies (unes 20 o 30) que em semblen errades en el projecte que m'enviàreu. Això per al cas que l'I. d'E. V. resolgués, contra el meu decidit parer, tirar endavant sense esperar la vinguda d'En Sanchis. Si per cas, digueu-ho.

Les altres coses que em dieu referents a l'I. d'E. V. m'interessen vivament. Creieu que lamento que la vostra impressió sigui pessimista. Quan vaig [rebre]<sup>27</sup> la notícia de la seva creació, vaig concebre grans esperances. Hi havia el perill que algú provés de fer-ne un centre equiparat a l'I. d'E. C., que limités el radi d'acció d'aquest (concebut com a centre d'estudis de totes les terres de llengua catalana) a la Catalunya estricta. Però l'I. d'E. V. hauria d'ésser una institució d'una altra naturalesa. Com a centre d'estudis especials sobre la regió valenciana hauria d'estar en contacte ininterromput amb l'I. d'E. C., entitat més àmplia que abraça totes les terres de la nostra llengua i pot tenir i convé que tingui membres valencians, com n'ha tinguts de balears; fer estudis i elaborar treballs d'interès específicament valencià, sigui a suggerència de l'I. d'E. C., sigui per iniciativa pròpia; assessorar l'I. d'E. C. en tot el que afecti la regió valenciana.

<sup>24</sup> Josep Giner i Marco.

<sup>25</sup> La carta –transcrita ací fragmentàriament– és una extensa resposta, de tres folis a doble cara, a Carles Salvador, que havia exposat a Corominas el projecte –que acabava de plantejar-se el flamant Institut d'Estudis Valencians– de reformar el Nomenclator del País Valencià.

<sup>26</sup> L'Institut d'Estudis Catalans.

<sup>27</sup> Al text original ("Quan vaig la notícia") s'ha produït el lapsus de l'absència de verb.

Concebut d'aquesta manera, l'I. d'E. V. podria comptar amb tot l'entusiasme dels estudiosos d'ací. I qualssevol que siguin els propòsits dels seus dirigents, encara que no veiessin les relacions entre els dos Instituts de la manera que us he dit, sempre podran comptar amb la col·laboració dels qui, identificats els límits de la pàtria amb els de la llengua i reservant per al País Valencià el càlid interès i l'amor entusiasta que pertoqueu a la regió més amenaçada nacionalment de les que integren la nostra pàtria, no poden, com jo, mirar amb indiferència cap de les empreses culturals que hi neixen.

Sortosament, entre els qui pensen així hi ha el Sr. Fabra i altres dirigents de l'I. d'E. C. Estic convençut, doncs, que, si s'esvaeix del tot la temença que apuntava més amunt, arribarem a establir un lligam en ferm entre les dues institucions, que podria consistir, per exemple (és una idea meua que encara no he consultat a ningú) que cada una d'elles designés un delegat a prop de l'altra amb dret a assistir a les seves juntes, o alguna altra cosa així. Si jo fos membre de l'I. d'E. C.<sup>28</sup> podria potser prometre-us quelcom d'això i en tot cas alguna ajuda altra que consells i col·laboració, però des d'ara no vacil·lo a encoratjar-vos a seguir els vostres esforços. El que cal és que l'I. d'E. V. doni proves de vitalitat i de continuïtat en els seus projectes (que és el més difícil d'aconseguir en la nostra comuna terra). Si dureu i persistiu, estigueu segurs que el lligam amb l'I. d'E. C. no deixarà d'establir-se.

Publiqueu el Vocabulari Castellà-Valencià, que serà molt útil. Repreneu l'obra de la Protectora de l'Ensenyança Valenciana i no deixeu de posar-vos en contacte amb la Protectora d'ací. Editeu manuals de Gramàtica normativa com aqueixes lliçons de sintaxi, per a les quals podeu comptar certament amb la revisió del Sr. Fabra. De la revista *Estudis Valencians de Ling. i Lit.* cal esperar-ne molt. El títol em sembla més ben escollit que el de *Butlletí de Dialectologia Valenciana* de què havia sentit a parlar. Mireu d'apoderar-vos de l'original o dels materials del Vocabulari de Garcia i Girona i acabeu-ne la publicació.<sup>29</sup> Si voleu que intervinguem prop de la Castellonense de Cultura per ajudar-vos a obtenir-ho, hi estem disposats. Potser valdria la pena de reprendre la publicació des del començament suprimint les etimologies, que no estan a l'altura, i els mots arcaics a menys que vagin acompanyats d'una indicació precisa de la font, i fent-hi les addicions i esmenes que us suggeriria el vostre coneixement personal del parlar del Maestrat. Estimuleu la redacció d'altres vocabularis comarcals valencians. Mireu d'apoderar-vos de l'original de l'edició del Llibre del Repartiment preparada per Ribera i editeu-la pel vostre compte. Si falta res per a enllestir-la em puc comprometre a proporcionar-vos la col·laboració d'arabistes de primer rengle, com el Prof. Steiger de Zuric o el Prof. Millàs d'ací i si volguéssiu la col·laboració d'un especialista en toponomàstica podríeu comptar amb la meua. El Sr. Gonzalvo podria gestionar de la Universitat la cessió del manuscrit i les fotocòpies si, com em sembla, era la Universitat la que preparava l'edició, i si hi intervenia el Centro de Estudios Históricos i us convé que parlem al Sr. Navarro Tomás també podem fer-ho. Encoratgeu el Sr. Gonzalvo a fer estudis etimològics de *l'element aràbic* del valencià i mireu de treure-li del cap o d'anar diferint almenys aquest diccionari etimològic valencià, per al qual li falta la preparació necessària en el camp romanista, i que quan es faci haurà d'abraçar tota la llengua i no una de les seves varietats. Prepareu-vos per a assessorar la nostra Secció Filològica en la tasca de redactar el diccionari total de la nostra llengua, aclarint els punts referents al valencià. Per a això és bo que constituïu un fitxer lexical com el que projectàveu, a base de despullar textos valencians (i també, no ho oblideu, observant la llengua parlada),

<sup>28</sup> J. Coromines ingressaria a l'IEC el 21 de maig de 1950.

<sup>29</sup> L'edició del material lexicogràfic complementari del vocabulari de mossèn Garcia Girona fou la contribució de C. Salvador a la *Miscel·lània* Fabra, de 1943; n'ha fet una segona edició Pere-Enric Barreda i Àngela Buj hi ha aportat unes *Notes lexicogràfiques*.

però valdria més, donada la immensitat del camp a recórrer, que de moment us limitéssiu a aquelles obres que no han estat despullades a Barcelona: Escalante, obres folklòriques com les de Martínez i Martínez referents a Altea, les col·leccions de diaris i periòdics, Cuento del Dumenche, etc., per exemple. Aquests exemples els cito de memòria i és possible que d'alguns d'ells ja hagi estat fet el despullament ací. Si ens enviàveu una llista dels despullaments que us proposeu emprendre, no deixariem de contestar-vos de seguida quins tenim ja fets i quins no.

Ja veieu que d'interès per a l'I. d'E. V. no ens en falta. El que m'ha faltat era lleure per a escriure-us-en en mig dels trasbalsos del temps i amb els que m'ha dut a mi el posar casa.<sup>30</sup> També esperàvem rebre notícies vostres concretant el que anàveu a fer. Quant a les dificultats de Tresoreria de què em parleu, em penso que amb constància i persistència arribareu a vèncer-les. A vegades el que convé és lliurar primer l'original a la impremta, i quan els polítics ho veuen, ja s'espavilen a trobar diners per a pagar-ho. Si arribés a realitzar-se el projecte de què es parla ara (ja fa, però, alguns anys que se'n parla) de fer-me membre adjunt de la Secció Filològica, podria ajudar-vos més eficaçment; però potser no tot seguit, car primer hauria de situar-me. Mentrestant us prego que m'envieu tots els reports i memòries que publiqueu (l'opuscle que va sortir amb motiu de la creació de l'I. d'E. V. encara no el tinc).

Confio que treballareu tot seguit i ens enviareu aviat el vostre article de la Miscel·lània Fabra. El tema i la llargada del que ens proposeu ens semblen excel·lents. Em prometo que la col·laboració valenciana a l'Homenatge resultarà de primer ordre.

Us donem moltes gràcies per la vostra felicitació i la meva muller m'encarrega de saludar-vos atentament. Transmeteu també les meves salutacions a l'amic Mateu i als Srs. Gonzalvo, Bosch i Morata i Flores<sup>31</sup>. Vostre ben cordialment,

Joan Coromines [*signat*]

---

<sup>30</sup> Coromines s'havia casat l'11 de novembre de 1936 amb Bàrbara de Haro.

<sup>31</sup> Les persones al·ludides ací per Coromines són, respectivament, F. Mateu i Llopis, Luis Gonzalvo París, Francesc Bosch i Morata, i Lluís Rodríguez-Flores Tomé.